

УДК 657.422.6

Ірина Пшедницька, ст. гр. БФм–51, Тетяна Королюк, к.е.н., доцент
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ ТА ЇХ РОЛЬ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Iryna Pshednitska, Tetiana Koroliuk

THE ECONOMIC ESSENCE OF INVENTORIES AND THEIR ROLE IN THE ACTIVITY OF ENTERPRISE

Для здійснення господарської діяльності підприємствами всіх форм власності та галузей економіки використовуються запаси, в складі яких виробничі запаси є найбільш важливою і значною частиною активів підприємства. Вони займають особливе місце у складі майна та домінуючі позиції у структурі витрат підприємств різних сфер діяльності.

Термін «запаси» у вітчизняній літературі з'явився із затвердженням положення (стандарту) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» (П(С)БО - 9). Запаси – це активи, які утримуються для подальшого продажу, за умов звичайної господарської діяльності, перебувають у процесі виробництва, з метою подальшого продажу продукту виробництва, або утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством [1]. До впровадження стандартів термінологія мала різну назву, а саме: товарно-матеріальні цінності, предмети праці, засоби праці, матеріальні ресурси, виробничі ресурси.

У період реформування вітчизняної системи бухгалтерського обліку та прийняття національних стандартів змінилися вимоги щодо ефективності використання виробничих запасів, а також почали глибше досліджувати та розширювати поставлені перед ним завдання. Одним з таких головних завдань є неоднозначність підходів до визначення суті поняття «виробничі запаси». Теоретичні положення і практичні аспекти економічної сутності виробничих запасів обґрунтовані в роботах Ф. Ф. Бутинця, П. С. Безруких, С. Ф. Голова, А. М. Коваленко, В. М. Костюченка, М. В. Кужельного, В.М. Мурашка, М. С. Пушкаря, В. В. Сопка, та інших дослідників. Серед зарубіжних вчених питання економічної сутності виробничих запасів знайшли своє відображення в роботах Е. Бріттона, К. Ватерсона, І. А. Бланка, І.А.Бондарева, Г. Муса, Р. Ханшманна, В. Дж. Стівенсона, Р. З. Чейза, Н. Дж. Еквілайна, Р. Ф. Якобса та інших дослідників. Та все ж серед значних напрацювань щодо розкриття сутності поняття виробничі запаси, єдиного варіанту у висвітленні досліджуваного поняття серед усіх вчених не існує. Неоднозначність підходів до трактування визначень «матеріальні активи», «виробничі ресурси», «матеріальні ресурси», «запаси», «виробничі запаси» свідчить про необхідність та актуальність подальших досліджень та напрацювань щодо уточнення та поглиблення економічної сутності виробничих запасів.

В. Д. Новодворський зазначає, що «складовою виробничих ресурсів є матеріальні ресурси, які представляють комплекс речових елементів, що призначені для обробки в процесі виробництва за допомогою засобів праці».

М. В. Кужельний під «виробничими запасами» розглядає мінімальний запас предметів праці, необхідний для виробничого процесу, таким чином, не розкриває економічну природу виробничих запасів.

Н. М. Грабова ототожнює поняття «виробничі запаси» і «запаси». Втім, виробничі запаси – це складова матеріальних запасів підприємства, а не всі матеріальні запаси. Тому ототожнення понять «матеріальні запаси» і «виробничі запаси» нелогічне.

У роботах В. Д. Шквіра запаси розглядаються як матеріальні цінності. На нашу думку, таке визначення має досить обмежені критерії, тому що незрозуміло, яким чином класифікувати запаси, а також у визначенні відсутні рекомендації.

В. І. Петрова досліджує поняття «оборотних виробничих фондів, які складаються з предметів праці (сировина, матеріали і т. п.), тобто те, на що направлена дія людини в процесі праці та з чого виготовляється продукція». Особливістю їх функціонування є те, що вони цілком використовуються в одному циклі виробництва. Крім цього, науковець зазначає, що в плануванні та обліку предмети праці називають матеріалами або виробничими запасами.

П. І. Багрій пропонує трактувати поняття «запаси виробничі» як засоби виробництва, що надійшли до споживачів (на підприємство, будову) і ще не використовуються у процесі виробництва, і тут же пропонує визначення поняття «запаси» як наявність матеріальних ресурсів (засобів виробництва та предметів споживання) для забезпечення безперервності розширеного відтворення, обслуговування невиробничої сфери та задоволення потреб населення.

А. С. Бородкін, П. С. Безруких, Н. І. Верхоглядова виробничі запаси розглядають як матеріальні ресурси, які повністю переносять свою вартість на собівартість продукції, тобто споживаються. При цьому вони використовуються як предмети праці у виробничому та господарському процесі.

Як оборотні активи підприємства, що використовуються у виробничому процесі однократно та вартість яких повністю переноситься на собівартість виготовленої продукції (виконаних робіт, наданих послуг), визначають виробничі запаси такі науковці як В. В. Сопко, Є. Ю. Шара, Е. С. Хендріксен.

Ряд інших вчених виробничі запаси трактують як активи, які використовуються для подальшого продажу, споживання під час виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг, а також управління підприємством.

Аналіз літературних джерел свідчить про неоднозначність підходів вчених до визначення таких понять, як «виробничі ресурси», «матеріальні ресурси», «запаси», «виробничі запаси» та дає підстави виокремити такі основні підходи:

- переважна більшість вчених при висвітленні питань обліку та економічної сутності запасів використовує визначення, наведене в П(С)БО 9;
- окремі вчені ототожнюють поняття «виробничі запаси» і «матеріальні ресурси», «запаси» й «виробничі запаси»;
- в окремих джерелах застосовується термін «товарно-матеріальні цінності»;
- ряд авторів до виробничих запасів, як частини предметів праці, не відносять малоцінні швидкозношувані предмети та незавершене виробництво.

Така відмінність свідчить про те, що розкриття суті будь-якої економічної категорії залежить від обраного підходу до її визначення.

Таким чином, узагальнюючи думки різних науковців, ми вважаємо, що суть виробничих запасів як об'єкта обліку полягає у наступному: виробничі запаси – це сукупність предметів праці, які знаходяться на підприємстві у вигляді складських запасів, основних та допоміжних матеріалів, а також палива, запасних частин, зворотних відходів, тари та інших матеріалів, які призначені для використання як у виробничому процесі так і для будь-яких інших потреб підприємства, за умови їх повного споживання у одному операційному циклі.

Використана література

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» [Електронний ресурс]: затверджено наказом Міністерства фінансів України від 20.10.99 р. № 246. / Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99/print1154500791191400>